

Η κατάσταση των νέων στην ελληνική αγορά εργασίας - Τι θα συμβεί, εάν δε συμβεί κάτι;

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ

Νοέμβριος 2014

- Περίπου ένας στους τέσσερις νέους κάτω των 25 ετών στην ΕΕ είναι σήμερα άνεργος, ενώ τα ποσοστά νεανικής ανεργίας σε Ελλάδα, Ισπανία και Ιταλία είναι διπλάσια από το μέσο όρο της ΕΕ.
- Η ελληνική αγορά εργασίας προσφέρει σε ικανούς νέους υψηλών προσόντων ελάχιστες ευκαιρίες. Οι εναλλακτικές λύσεις που έχουν είναι η μετανάστευση ή η αυτοαπασχόληση.
- Πολιτικές δηλώσεις προθέσεων, σε υπερεθνικό και εθνικό επίπεδο, όπως η επονομαζόμενη Εγγύηση για τη Νεολαία συνιστούν μια ευκαιρία για τα κράτη-μέλη. Ωστόσο, εκτός από τα μέτρα που αφορούν σε πολιτικές εκπαίδευσης και απασχόλησης, είναι τα μέτρα οικονομικής πολιτικής αυτά που τελικά μπορούν να οδηγήσουν σε ουσιαστική μείωση της ανεργίας των νέων.
- Τι θα συμβεί, εάν δεν συμβεί κάτι; Μια ολόκληρη γενιά θα χάσει το μέλλον της. Άλλες πιθανές επιπτώσεις: Απώλεια εμπιστοσύνης έναντι των δημοκρατικών θεσμών, απογοήτευση από την πολιτική και άνοδος ακροδεξιών, λαϊκιστικών και αντιευρωπαϊκών κινημάτων.

Περιεχόμενα

1. Μετανάστευση ως μοναδική διέξοδος;.....	8
2. Ανεργία των νέων - όχι νέο φαινόμενο στην Ελλάδα.....	9
3. Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων στην Ευρώπη.....	11
4. Τι είδους πολιτικά μέτρα απαιτούνται για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων;.....	12
5. Και τι θα συμβεί, εάν δεν συμβεί κάτι;.....	14
Βιβλιογραφία.....	16

Η Ελλάδα βρίσκεται σε κρίση από το 2009. Μεταξύ 2008 και 2013 το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν έπεσε κατά περίπου 30%, ποσοστό απώλειας οικονομικής ισχύος πρωτόγνωρο για μια χώρα. Ποτέ μέχρι σήμερα στη σύγχρονη οικονομική ιστορία ένα κράτος του δυτικού κόσμου δεν απώλεσε, σε εποχή ειρήνης, σε τόσο μεγάλο βαθμό την οικονομική του δύναμη. Η ύφεση έχει αφήσει σε όλους τους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής στην Ελλάδα βαθιά ρήγματα, για την υπέρβαση των οποίων θα χρειαστούν προφανώς ολόκληρες δεκαετίες.

Ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε κατά την εν λόγω χρονική περίοδο κατά περίπου ένα εκατομμύριο. Τον Οκτώβριο του 2013 υπήρχαν επίσημα καταγεγραμμένοι περίπου 1,4 εκατομμύρια άνεργοι στην Ελλάδα, αριθμός που αντιστοιχεί σε ποσοστό 27,8% του εργατικού δυναμικού. Αυτό σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat) είναι το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ (Eurostat 2014). Για να αντιληφθούμε την έκταση του συγκεκριμένου προβλήματος αρκεί να αναφέρουμε ότι ένα τέτοιο ποσοστό θα αντιστοιχούσε στη Γερμανία σε περίπου 12 εκατομμύρια ανέργους.

Ωστόσο, ο υπολογισμός αφηρημένων αριθμών ανέργων σε καμία περίπτωση δε μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε - ακόμη και σε σύγκριση με άλλες χώρες - τις συγκεκριμένες επιπτώσεις της ανεργίας στις συνθήκες ζωής του πληθυσμού. Μια πιο ακριβής θεώρηση τόσο των χαρακτηριστικών της ελληνικής αγοράς εργασίας όπως και των κοινωνικών και δημογραφικών χαρακτηριστικών των ανέργων μας δίνουν καλύτερη εικόνα.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα της αγοράς εργασίας είναι ο υψηλός βαθμός κατακερματισμού: Αφενός υπάρχουν οι απασχολούμενοι στο δημόσιο τομέα με - έως πρόσφατα - συγκριτικά υψηλό εισόδημα, ως επί το πλείστον χαμηλή παραγωγικότητα, υψηλό επίπεδο κοινωνικής ευημερίας και απόλυτη ασφάλεια της θέσης εργασίας. Αφετέρου έχουμε τους απασχολούμενους στον ιδιωτικό τομέα. Οι εργαζόμενοι με εξαρτημένη σχέση εργασίας στον ιδιωτικό τομέα καλούνταν ανέκαθεν, εντός της ελληνικής οικονομίας που καθορίζεται από μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, να τα βγάλουν πέρα με συγκριτικά χαμηλότερο εισόδημα. Για αυτούς δεν ίσχυαν στην πραγματικότητα ούτε συλλογικές συμβάσεις

εργασίας ούτε προστασία από απόλυση. Εκτός αυτού υπήρχε στον ιδιωτικό τομέα υψηλό ποσοστό παράνομης απασχόλησης, ιδιαίτερος στον κατασκευαστικό τομέα και στον τουρισμό. Τέλος υπάρχει μια εξαιρετικά ετερογενής ομάδα, η οποία αποτελείται από μικρούς αγρότες, ιδιοκτήτες καταστημάτων, εμπόρους και ελεύθερους επαγγελματίες, όπως επίσης και δικηγόρους, ιατρούς και μηχανικούς. Τριάντα τοις εκατό των απασχολούμενων είναι αυτοαπασχολούμενοι και η Ελλάδα καταλαμβάνει με αυτό το ποσοστό την πρώτη θέση μεταξύ των κρατών μελών στην ΕΕ.¹

Ως αποτέλεσμα του εν λόγω κατακερματισμού της αγοράς εργασίας η κρίση έπληξε ιδιαίτερα τους απασχολούμενους στον ιδιωτικό τομέα (πρβλ. Matsaganis 2013). Από τις 950.000 θέσεις εργασίας που χάθηκαν μεταξύ 2008 και 2013 τα δύο τρίτα περίπου αναλογούν σε τρεις αποκλειστικά τομείς του ιδιωτικού τομέα: κατασκευαστικός τομέας (226.750), βιομηχανία (200.800) και χονδρεμπόριο - λιανεμπόριο (176.400). Ταυτοχρόνως ο τουριστικός τομέας έχασε 60.200 θέσεις, ενώ η δημόσια διοίκηση 48.500, η εκπαίδευση 39.600 και η υγεία 8.880.² Στον πρωτογενή τομέα, που το 2008 αριθμούσε παραπάνω από 500.000 απασχολούμενους, η μείωση ανήλθε σε 24.500 άτομα. Λαμβάνοντας υπόψη ωστόσο ότι ο πρωτογενής τομέας στην Ελλάδα διαθέτει το πιο γηρασμένο εργατικό δυναμικό, η μείωση αυτή, που οφείλεται κυρίως σε συνταξιοδότηση, υποδηλώνει ταυτοχρόνως μια οριακή αύξηση της απασχόλησης νέων αγροτών (Ευστράτογλου, 2014) Οι συνολικές αυτές εξελίξεις της απασχόλησης οφείλονται κατά πρώτο λόγο στη ραγδαία μείωση των εισοδημάτων, που οδήγησε σε πτώση της εγχώριας ζήτησης, στο πάγωμα των πληρωμών εκ μέρους του κράτους και στην αβέβαιη προοπτική για το μέλλον.

Η μείωση αυτή της απασχόλησης οδήγησε ασφαλώς στη ραγδαία αύξηση της ανεργίας. Όσον αφορά στην ηλικία των ανέργων γίνεται δικαίως καταρχήν αναφορά στην

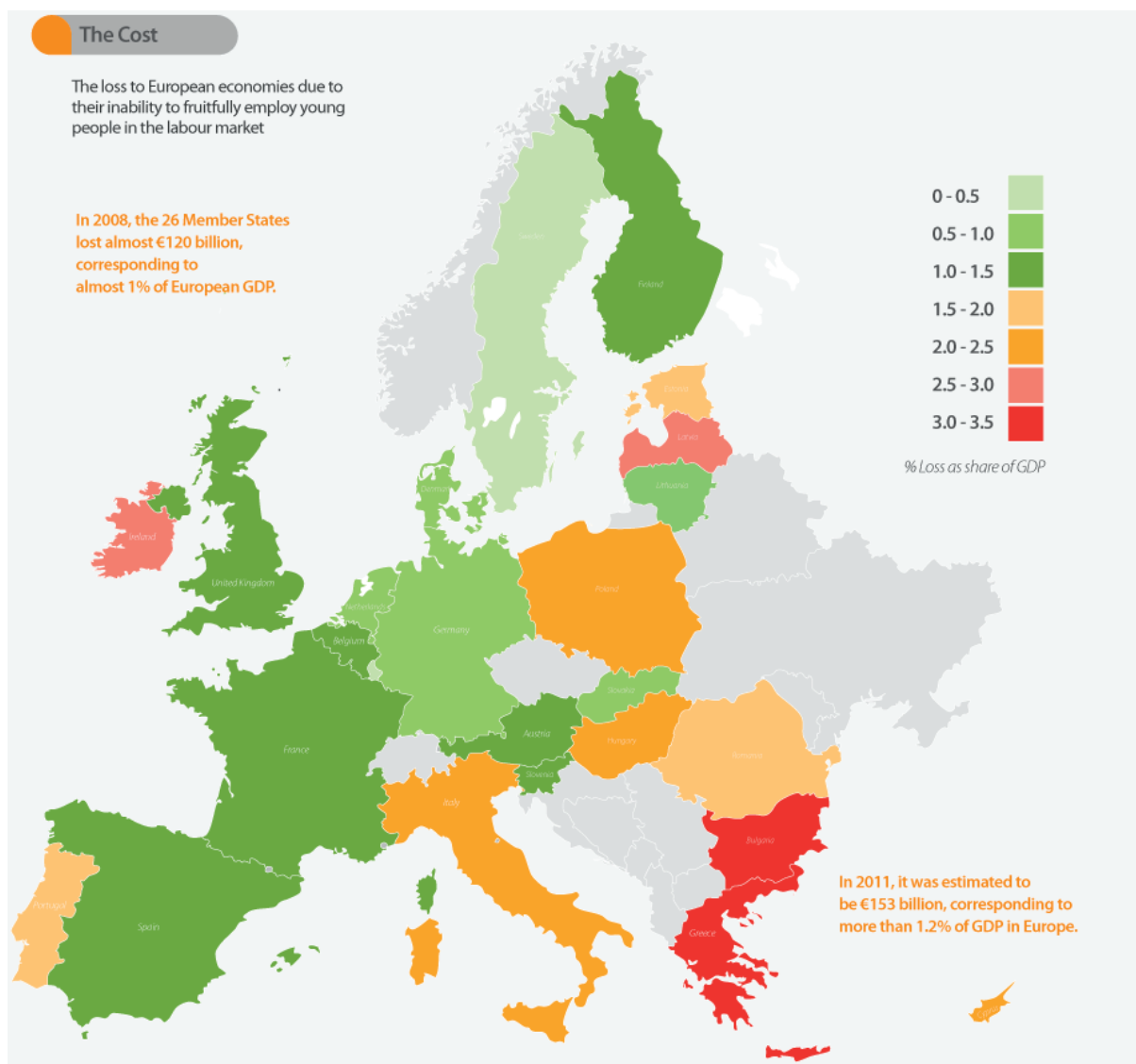
1. Η εν λόγω ομάδα συμπεριλαμβάνει σαφώς και έναν άγνωστο αριθμό ψευδο-αυτοαπασχολούμενων, οι οποίοι παρέχουν συνεχώς υπηρεσίες για έναν μόνο εργοδότη και κατά συνέπεια βρίσκονται ουσιαστικά σε μια εξαρτημένη σχέση εργασίας. Συγκριτικά: Η Γερμανία παρουσιάζει ποσοστό αυτοαπασχολούμενων περίπου 12 τοις εκατό και βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, ο οποίος είναι στα 17 τοις εκατό, πρβλ. http://www.diw.de/de/diw_01.c.415716.de/solo_selbstaendigkeit_freiheit_oder_not.html (πρόσβαση στις 25.5.2014)

2. Οι τρεις τελευταίοι αυτοί κλάδοι είναι συνδεδεμένοι με το δημόσιο τομέα και η μείωση της απασχόλησής τους οφείλεται κυρίως στη συνταξιοδότηση.

εξαιρετικά υψηλή ανεργία των νέων (κάτω των 25 ετών). Στο τέλος του 2008 το ποσοστό νεανικής ανεργίας στην Ελλάδα κυμαινόταν γύρω στο 25%, ενώ τα επόμενα χρόνια εκτινάχτηκε για να φτάσει τον Φεβρουάριο του 2013 στο υψηλότερο επίπεδο με 64%. Τον Οκτώβριο 2013 ήταν στο 59,2% και ήταν το υψηλότερο μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ (Eurostat 2014).³ Αντιστοίχως υψηλά ποσοστά ανεργίας μεταξύ των νέων σημειώθηκαν και σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου όπως στην Ισπανία (55,7), Ιταλία (41,6) και Κύπρο (40,8%).

Αρνητικά εξελίχτηκε και το ποσοστό νέων ΕΑΕΚ (εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης), δηλ. το ποσοστό των νέων ηλικίας μεταξύ 15 και 29 ετών που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης ή κατάρτισης και δεν έχουν απασχόληση. Το εν λόγω ποσοστό αυξήθηκε κατά 55% μεταξύ 2007 και 2011 και το 2012 ανήλθε στο 23,2 τοις εκατό καταλαμβάνοντας τη δεύτερη θέση μετά τη Βουλγαρία σε σύγκριση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες (Eurofound 2012). Ο υψηλός αριθμός νέων ΕΑΕΚ προκαλεί υψηλό οικονομικό και μη οικονομικό κόστος (πρβλ. Εικόνα 1).

Εικόνα 1: Κόστος των νέων ΕΑΕΚ για την εθνική οικονομία

Πηγή: Eurofound 2012

3. Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί ότι παρά το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων, η ανεργία τους καταλαμβάνει λιγότερο από το 1/3 της συνολικής ανεργίας.

Η κοινωνική κατάσταση στην Ελλάδα επιδεινώθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια όχι μόνο εξαιτίας της μείωσης της απασχόλησης, αλλά και εξαιτίας της αύξησης της ανισότητας (πρβλ. Sotiropoulos 2014). Η παρούσα κατάσταση καθορίζεται από μια επιπλέον συγκεκριμένη πτυχή που δεν είναι τόσο δραματική σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες: την ανεργία των ανδρών που φέρνουν το κύριο εισόδημα στην οικογένεια. Αναμφισβήτητα οι γυναίκες είναι αυτές που παραδοσιακά πλήττονται περισσότερο από την ανεργία ακόμα και σε καιρούς οικονομικής ευημερίας. Έτσι κατά το πρώτο τρίμηνο του 2013 η ανεργία νεαρών γυναικών (20 έως 29 ετών) αυξήθηκε σε ποσοστό άνω του 50%. Όμως προσεκτικές αναλύσεις των στατιστικών δεδομένων της αγοράς εργασίας δείχνουν ότι η απώλεια θέσεων εργασίας αφορά κυρίως τους άντρες που φέρνουν το κύριο εισόδημα στην οικογένεια (πρβλ. Matsaganis 2013). Το ποσοστό απασχόλησης των αντρών μεταξύ 30 και 44 ετών μειώθηκε από το 2008 έως το 2013 από το 94% στο 74%, δηλ. πάνω από 20 ποσοστιαίες μονάδες. Οι κοινωνικές επιπτώσεις για τις οικογένειες είναι φανερές, εφόσον οι περισσότεροι από όσους έχουν πληγεί από την ανεργία ζουν σε οικογένειες, όπου στο μεταξύ κανείς από τους ικανούς προς εργασία δεν εργάζεται πλέον.⁴ Όμως ακόμη και όσοι εργάζονται αναγκάζονται να δεχτούν σημαντικές περικοπές στο εισόδημά τους, καθώς και μη τακτικές ή καθυστερημένες καταβολές μισθών. Αν μάλιστα αναλογιστούμε ότι ένας στους πέντε ανέργους είναι χωρίς δουλειά ήδη από την αρχή της κρίσης και ένας στους τρεις ανέργους δεν έχει ποτέ εργαστεί, καθίσταται σαφές ότι πίσω από το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της ελληνικής ανεργίας εγκυμονεί ο εξαιρετικά μεγάλος κίνδυνος του κοινωνικού αποκλεισμού. Ο κίνδυνος αυτός θα μπορούσε να επιφέρει απρόβλεπτες επιπτώσεις στον οικονομικό, κοινωνικό αλλά και στον πολιτικό ιστό.

Για να ολοκληρώσουμε την εικόνα της μαζικής ανεργίας στην Ελλάδα και να καταστήσουμε σαφείς τις επιπτώσεις της στην κοινωνική κατάσταση του πληθυσμού, αξίζει να ρίξουμε μια ματιά στα εργαλεία της κυβερνητικής πολιτικής για την απασχόληση: Το „επίδομα ανεργίας“ συνίσταται στην Ελλάδα σε ένα ενιαίο ποσό 360 ευρώ μηνιαίως, ανεξάρτητα από το εισόδημα που κάποιος διέθετε πριν μείνει άνεργος, και χορηγείται για το πολύ έως 12 μήνες. Δεν παρέχεται καμία άλλη οικονομική

βοήθεια στη συνέχεια. Οι αυτοαπασχολούμενοι που όπως περιγράφηκε παραπάνω έχουν πληγεί σε μεγάλο βαθμό από την ανεργία δεν λαμβάνουν κανένα απολύτως επίδομα. Το ίδιο ισχύει για τους νέους που δεν έχουν εργαστεί ποτέ. Εξαιτίας αυτής της κατάστασης μόνο το 19% από περίπου 1,4 εκατομμύρια ανέργους λαμβάνει το κρατικό επίδομα ανεργίας.

Η κοινωνική προστασία των ανέργων δεν πραγματοποιείται στο πλαίσιο του οργανωμένου κοινωνικού κράτους αλλά στο ιδιωτικό πλαίσιο του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος και σε „άτυπα δίκτυα“. Σημαντικό μέρος των συντάξεων μετατρέπεται ιδιωτικά σε χρηματοδοτικές παροχές και εξυπηρετεί την κοινωνική προστασία παιδιών και εγγονιών.

Τις παραμονές της κρίσης το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα εξακολουθούσε να αποτελεί μέρος του περίφημου νοτιοευρωπαϊκού μοντέλου κράτους πρόνοιας ως συνδυασμού αφενός „κενών στο κοινωνικό δίκτυ ασφαλείας“ και αφετέρου „νησίδων γενναιοδωρίας για τον προστατευμένο πυρήνα της αγοράς εργασίας“ (Matsaganis 2013).

Τα τελευταία πέντε χρόνια εισήχθη, μετά από σύσταση της τριόγκας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Διεθνές Νομισματικό Ταμείο), μια σειρά διαρθρωτικών μέτρων με στόχο τον έλεγχο των οικονομικών του ελληνικού κράτους και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της χώρας. Στη συνέχεια εφαρμόστηκαν μεταρρυθμίσεις που παρείχαν μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας, ελάττωσαν το επίπεδο των αμοιβών, περιέκοψαν τα δικαιώματα των εργαζομένων και έδωσαν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων στις επιχειρήσεις. Ο νόμιμος κατώτατος μισθός μειώθηκε μέσα σε ένα μόλις έτος από τα 751 ευρώ στα 586 ευρώ μικτά, δηλ. κατά 22%. Νέοι εργαζόμενοι κάτω των 25 ετών υπέστησαν μισθολογική περικοπή της τάξης του 32% φτάνοντας στα 510 ευρώ. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκαν περικοπές στις νόμιμες χρηματικές αποζημιώσεις διακοπής της εργασιακής σχέσης, η μέγιστη διάρκεια των συμβάσεων ορισμένου χρόνου αυξήθηκε στα τρία έτη και η σύναψη διαδοχικών συμβάσεων απλοποιήθηκε (η περίοδος αναμονής αξιώσεων ανέρχεται σε μόλις 23 ημέρες).

4. Υπολογίζονται γύρω στις 400.000

Σύναψη νέων συλλογικών συμβάσεων εργασίας πάνω από το μειωμένο νόμιμο κατώτατο μισθό δεν είναι πλέον δυνατή λόγω των άνιστων συσχετισμών δυνάμεων των κοινωνικών εταίρων. Οι σχέσεις μεταξύ των κοινωνικών εταίρων δεν μπορούν πλέον να αναπτυχθούν σε σύγχρονη και ισότιμη βάση εξαιτίας της απώλειας της ελευθερίας συλλογικής διαπραγμάτευσης. Κατά συνέπεια, οι κοινωνικοί εταίροι δε μπορούν να διαδραματίσουν αποφασιστικό ρόλο στο άμεσο μέλλον κατά την αναζήτηση τρόπων διεξόδου από την κρίση.

Η κρίση επιδείνωσε δραματικά τη θέση των εργαζομένων και μετατόπισε την ισορροπία δυνάμεων υπέρ των εργοδοτών. Η κοινωνική ανάκαμψη όμως που προανήγγειλε η τρόικα δεν πραγματοποιήθηκε: παρά την απορρύθμιση της αγοράς εργασίας, των εργασιακών σχέσεων και του καθεστώτος των συλλογικών συμβάσεων, παρά τη μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας και τη μαζική προσφορά „φτηνής“ εργασίας, παρά τη μερική ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, η τελευταία δεν έχει ανακάμψει ακόμη και δεν έχει δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας.

1. Μετανάστευση ως μοναδική διέξοδος;

Οι νέοι αδυνατούν να βρουν στην Ελλάδα μια θέση εργασίας, και αυτό ισχύει ακόμη και για αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης. Κάποιοι νέοι πάλι βρίσκουν μόνο επισφαλή απασχόληση: δουλεύουν με διαδοχικές συμβάσεις ορισμένου χρόνου, λαμβάνουν εξαιρετικά χαμηλούς μισθούς ή γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης στο πλαίσιο προγραμμάτων „μαθητείας“ ή „πρακτικής άσκησης“. Έτσι εξακολουθούν να εξαρτώνται οικονομικά από τους γονείς τους. Αξίζει να επισημανθεί πως μιλάμε για την πιο μορφωμένη και με τα υψηλότερα προσόντα γενιά Ελλήνων, όπου το 83% των νέων, μεταξύ 20 και 24 ετών, έχουν απολυτήριο λυκείου - ο μέσος όρος της ΕΕ ανέρχεται στο 79%, - το 54% των νέων, μεταξύ 25 και 34 ετών, μιλούν πολύ καλά τουλάχιστον μία ξένη γλώσσα, ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος της ΕΕ ανέρχεται μόλις στο 39% (Malkoutzis 2011). Το 40% αυτών γνωρίζουν μάλιστα πολύ καλά και μια δεύτερη ξένη γλώσσα. Μεταξύ 2000 και 2008 ο αριθμός των πρωτοετών φοιτητών αυξήθηκε κατά 30%. Εκτιμάται ότι 30.000 νέοι Έλληνες φεύγουν κάθε χρόνο στο εξωτερικό για σπουδές. Η νέα γενιά συμμετέχει σε προγράμματα ανταλλαγής φοιτητών

αποκτώντας έτσι όχι μόνο εξειδικευμένες γνώσεις αλλά και ποικίλες κοινωνικές και διαπολιτισμικές δεξιότητες. Οι νέοι αυτοί συνιστούν το „ανθρώπινο κεφάλαιο“ της χώρας – όχι μόνο με όρους οικονομικούς αλλά και πολιτισμικούς και κοινωνικούς.

Η ελληνική αγορά εργασίας δεν προσφέρει ωστόσο σε αυτούς τους νέους ανθρώπους υψηλών προσόντων και δεξιότητων παρά ελάχιστες ευκαιρίες (πρβλ. Πίνακα 1). Εκτός από μεμονωμένα, βραχυπρόθεσμα μέτρα του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού, που απευθύνονται σε νέους απόφοιτους δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή μαθητευόμενους και τους δίνουν την ευκαιρία να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία λίγων μηνών, οι πόρτες της αγοράς εργασίας παραμένουν κλειστές. Εξαιτίας των μέτρων λιτότητας ελάχιστες θέσεις εργασίας προκηρύσσονται στο δημόσιο τομέα. Και οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα προσλαμβάνουν νέους μόνο ως μαθητευόμενους, ως ασκούντες πρακτική άσκηση ή με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και με μηνιαίο μισθό των 420 ευρώ. Πολλοί σήμερα μιλούν για μια „χαμένη γενιά“.

Πίνακας 1: Ποσοστά ανέργων και αριθμός ανέργων κατά εκπαιδευτική βαθμίδα (3ο τρίμηνο 2013)

Εκπαιδευτική βαθμίδα	Άτομα (σε χιλιάδες)	Ποσοστό ανέργων
Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακό τίτλος	191,6	15.7%
Βασικός τίτλος σπουδών (ανώτατης ή ανώτερης εκπαίδευσης)	1.195,0	18.8%
Δίπλωμα μεταδευτεροβάθμιας - μη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	1.173,9	30.2%
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση II (Απολυτήριο Λυκείου)	2.947,9	29.4%
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση I (Απολυτήριο Γυμνασίου)	1.125,4	31.9%
Απολυτήριο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	2.323,4	25.8%
Χωρίς απολυτήριο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	242,1	39.6%
Ποτέ σε σχολική εκπαίδευση	204,8	38.3%
Σύνολο	9.404,1	27.0%

Ως έσχατη δυνατότητα εισόδου στην ελληνική αγορά εργασίας παραμένει η επιλογή της αυτοαπασχόλησης. Πράγματι, ο αριθμός των νέων που ιδρύουν νεοφυείς επιχειρήσεις, παράγουν αγροτικά προϊόντα υψηλής ποιότητας αξίας ή προσφέρουν υπηρεσίες σε καινοτόμες ή λιγότερο καινοτόμες εξειδικευμένες αγορές αυξάνεται συνεχώς.

Όταν όμως απουσιάζουν οι παραγωγικές επενδύσεις στην ιδιωτική οικονομία ή στο δημόσιο τομέα και ολόκληροι οικονομικοί κλάδοι μένουν ανεκμετάλλετοι, πολλοί νέοι δεν έχουν άλλη επιλογή από τη μετανάστευση. Η μετακίνηση στο εξωτερικό εμφανίζεται έτσι ως μονόδρομος για την προσωπική και επαγγελματική τους εξέλιξη και όχι ως προσωπική επιλογή και προσωρινή λύση μέχρι να μπορέσουν να επιστρέψουν κάποια στιγμή στο μέλλον στην πατρίδα. Για την περιγραφή του φαινομένου αυτού έχει καθιερωθεί διεθνώς ο όρος *brain drain* („διαρροή εγκεφάλων“).

Δεν έχει διερευνηθεί μέχρι σήμερα πόσοι νέοι πτυχιούχοι ανώτατης εκπαίδευσης και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό υψηλών προσόντων έχουν φύγει από την Ελλάδα τα τελευταία πέντε χρόνια και για ποιους λόγους το έκαναν. Τα επίσημα συστήματα καταγραφής στατιστικών δεδομένων είναι ανεπαρκή για την ανάλυση της διεθνούς κινητικότητας του εργατικού δυναμικού. Υπάρχουν όμως πολλές ενδείξεις που υποδηλώνουν υψηλή μεταναστευτική ετοιμότητα νέων πτυχιούχων και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Σύμφωνα με δημοσκοπήσεις δύο στους τρεις νέους εξετάζουν το ενδεχόμενο να φύγουν από την Ελλάδα για να βρουν δουλειά. Ο αριθμός των Ελλήνων, οι οποίοι χρησιμοποιούν το μοντέλο βιογραφικού Eurorass έχει οκταπλασιαστεί από το 2009. Σύμφωνα με εκτιμήσεις, πάνω από 100 000 πτυχιούχοι μετανάστευσαν από το 2011 στο εξωτερικό για να βρουν δουλειά. Το προφίλ τους διαφέρει σαφώς από αυτό των Ελλήνων που μετανάστευσαν στη Γερμανία ή στις ΗΠΑ κατά τη δεκαετία του 1950 και του 1960. Αυτοί που φεύγουν από τη χώρα δεν είναι πλέον εργάτες, αλλά γιατροί, μηχανικοί, ειδικοί της πληροφορικής, οικονομολόγοι και κοινωνιολόγοι, παιδαγωγικό και νοσηλευτικό προσωπικό. Το ποσοστό των μεταναστών με πτυχίο ανώτερης ή ανώτατης εκπαίδευσης φτάνει το 89 τοις εκατό. Το 48 τοις εκατό εξ αυτών δεν είναι καν 30 ετών, το υπόλοιπο 49 τοις εκατό

είναι μεταξύ 31 και 45 ετών.⁵

Το αποτέλεσμα είναι μια άνευ προηγουμένου „διαρροή εγκεφάλων“ για την Ελλάδα, η οποία στερεί από τη χώρα κάθε οικονομική προοπτική και δυνατότητα παραγωγής καινοτομίας.

2. Ανεργία των νέων - όχι νέο φαινόμενο στην Ελλάδα

Η υψηλή ανεργία των νέων δεν αποτελεί όμως, στην Ελλάδα όπως και σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου, νέο φαινόμενο. Ήταν ιδιαίτερα υψηλή και πριν από την κρίση (το 2008 ανερχόταν στο 25 τοις εκατό), χωρίς να έχει δοθεί από τους πολιτικούς ιδιαίτερη προσοχή σε αυτό το πρόβλημα. Ένα βασικό διαρθρωτικό πρόβλημα της ανεργίας των νέων οφείλεται στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (τεχνική εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση): Δεν υπάρχει καμία διασύνδεση μεταξύ της οικονομίας και των επιχειρήσεων αφενός και του σχολείου και της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης αφετέρου. Τα δύο αυτά συστήματα είναι αποσυνδεδεμένα μεταξύ τους ωσάν να τα χωρίζει ένα τείχος προστασίας. Γόνιμος διάλογος και αλληλεπίδραση στρατηγικών μεταξύ οικονομίας και εκπαίδευσης, που θα μπορούσαν να διανοίξουν νέες προοπτικές για επαγγελματική εκπαίδευση ή απασχόληση για τους νέους καθίστανται γι' αυτό το λόγο αδύνατες.

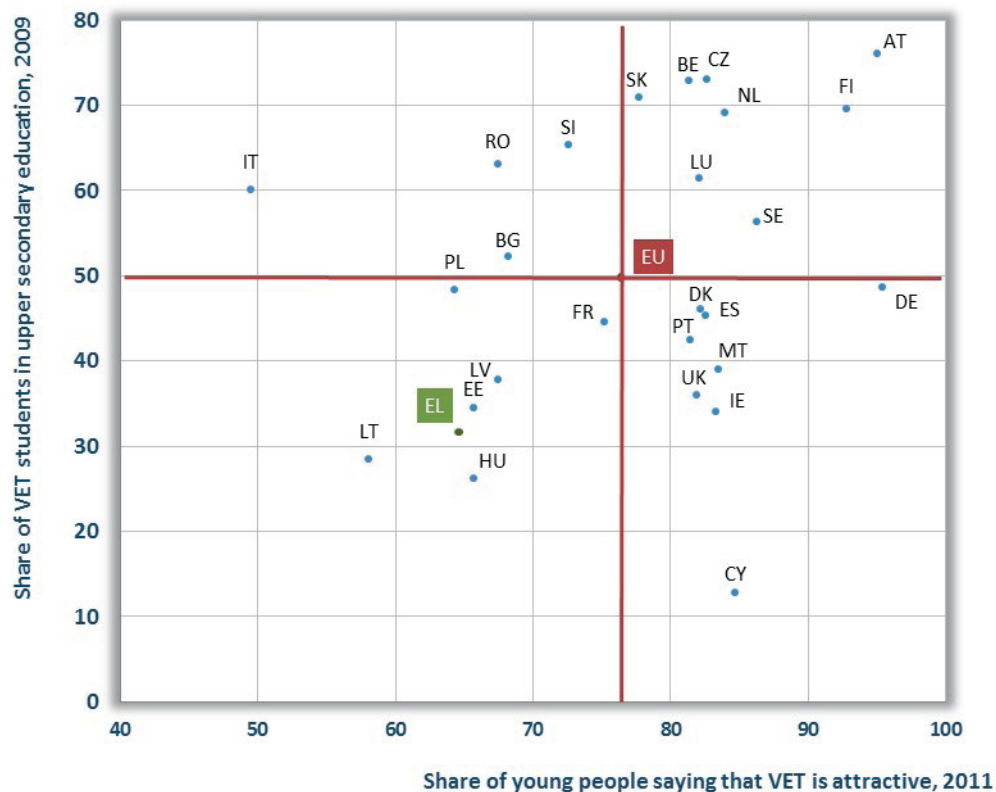
Η επαγγελματική εκπαίδευση θεωρείτο μέχρι σήμερα από τους πολιτικούς και οικονομικούς φορείς ως αποκλειστικό καθήκον του κράτους και όχι πεδίο παρέμβασης και συνευθύνης και των κοινωνικών εταίρων. Κατά συνέπεια η επαγγελματική εκπαίδευση πραγματοποιείται εξ ολοκλήρου αποσυνδεδεμένη από τις απαιτήσεις της οικονομίας και της αγοράς εργασίας. Αναδυόμενες νέες ποσοτικές και ποιοτικές απαιτήσεις όσον αφορά σε μελλοντικά προφίλ επαγγελματικών δραστηριοτήτων και δεξιοτήτων δεν ελήφθησαν σε μεγάλο βαθμό υπόψη. Συνοψίζοντας διαπιστώνουμε ότι το ελληνικό σύστημα τεχνικής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης

5. βρβλ. Έρευνα των Πανεπιστημίων EUI Φλωρεντίας, Trinity College Δουβλίνου, Instituto Superior Técnico Λισσαβόνας και Real Instituto Elcano Μαδρίτης, <http://www.skai.gr/news/greece/article/247007/metanasteuei-i-afrokrema-ton-neon-ellinon/#ixzz330ttAXx6> (πρόσβαση στις 30.5.2014)

αναπτύχθηκε και αναπτύσσεται ακόμη και σήμερα μακριά από τις απαιτήσεις της οικονομίας. Η εν λόγω προβληματική δομή οδήγησε σε μια διαχρονικά υψηλή διαρθρωτική ανεργία, η οποία με την κρίση ενισχύθηκε σημαντικά και μετατράπηκε σε ανεργία ελλιπούς ζήτησης. Σύμφωνα με μια αντιπροσωπευτική έρευνα του Κέντρου Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής ΓΣΕΕ (πρβλ. ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ 2013) μόλις το 22% των αποφοίτων των Ινστιτούτων Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) βρίσκει δουλειά μέσα στους έξι πρώτους μήνες από την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Μόνο ένας στους τρεις απασχολείται σε δουλειά αντίστοιχη προς το επάγγελμα που σπούδασε. Εξίσου χαμηλή είναι η αξιοποίηση των γνώσεων που αποκόμισαν κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Μόνο ένας στους τρεις αποφοίτους μπόρεσε να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις και δεξιότητές του στη θέση εργασίας του. Εξαιρετικά σύντομη είναι και η διάρκεια των συμβάσεων εργασίας: Μόνο ένας στους πέντε απασχολείται σε μια θέση εργασίας για περισσότερο από 18 μήνες.

Μια άλλη ιδιαιτερότητα της Ελλάδας συνίσταται στο γεγονός ότι η παιδεία προσανατολίζεται παραδοσιακά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η επαγγελματική εκπαίδευση, ακόμη και στο πλαίσιο ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης, θεωρείται ως κατώτερη και χαίρει χαμηλής κοινωνικής εκτίμησης (πρβλ. Εικόνα 2). Επακόλουθα, πάνω από το 70 τοις εκατό των μαθητών κατά μέσο όρο επιλέγουν το γενικό λύκειο, που δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ λιγότερο από το 30 τοις εκατό προτιμά τα επαγγελματικά λύκεια (πρβλ. Cedefop 2014a). Επιπλέον, η επαγγελματική εκπαίδευση παρέχεται σχεδόν αποκλειστικά (κατά περίπου 90 τοις εκατό, με εξαίρεση τη *Μαθητεία*) ως ενδοσχολική εκπαίδευση, χωρίς δηλ. σχέση με τον πραγματικό κόσμο της εργασίας και χωρίς πρακτική άσκηση.

Εικόνα 2: Ποσοστό των νέων που βρίσκουν ελκυστικό ένα πρόγραμμα επαγγελματικής εκπαίδευσης (2011) και ποσοστό των νέων σε πρόγραμμα επαγγελματικής εκπαίδευσης (2009)

Πηγή: Cedefop 2014a

Ένας ακόμη λόγος που διατηρούσε παραδοσιακά το υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων ήταν ο υψηλός μισθός επιφύλαξης⁶ των νέων. Αυτός οφειλόταν κυρίως στη λειτουργία της ελληνικής οικογένειας, που επέτρεπε στους νέους να αναζητούν την κατάλληλη για αυτούς εργασία για μεγάλο χρονικό διάστημα. Ο μισθός αυτός ήταν αναλογικά υψηλότερος από τους αντίστοιχους των χωρών της ΕΕ.

3. Ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων στην Ευρώπη

Όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες η ανεργία των νέων αυξήθηκε ραγδαία εξαιτίας της βαθιάς και μακράς διάρκειας οικονομικής ύφεσης προσλαμβάνοντας πρωτοφανείς διαστάσεις. 5,7 εκατομμύρια νέοι κάτω των 25 ετών είναι άνεργοι, δηλ. περίπου κάθε τέταρτος νέος κάτω των 25 ετών στην ΕΕ είναι άνεργος. Το ποσοστό ανεργίας των νέων είναι διπλάσιο σε σχέση με αυτό των ενηλίκων (23,6% έναντι 9,5% το Νοέμβριο του 2013). 7,5 εκατομμύρια νέοι της ηλικιακής ομάδας μεταξύ 15 και 24 ετών βρίσκονται εκτός συστήματος εκπαίδευσης, κατάρτισης ή απασχόλησης. Ο αριθμός επισφαλών εργασιακών σχέσεων για τους νέους αυξάνεται σταθερά. Πρόκειται επομένως για πανευρωπαϊκό πρόβλημα, μολονότι υπάρχουν τεράστιες διαφορές μεταξύ των μεμονωμένων κρατών μελών της ΕΕ (πρβλ. Dietrich 2012). Οι εν λόγω διαφορές έχουν επιδεινωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, σε όλες τις χώρες της ΕΕ έχει διαγνωστεί ανισορροπία μεταξύ των προσφερόμενων και των ζητούμενων προσόντων (πρβλ. Cedefop 2014β).

Παρακολουθώντας αυτήν την εξέλιξη διαπιστώνουμε, ότι ενηλικιώνεται σήμερα μια γενιά νέων στην Ευρώπη χωρίς αξιόλογες προοπτικές για το μέλλον, και πως η πολιτική τόσο σε εθνικό όσο και σε υπερεθνικό επίπεδο αδυνατεί να επιλύσει το πρόβλημα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε κατά τα παρελθόντα έτη μια σειρά πρωτοβουλιών με σκοπό την αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων:

6. Ως μισθός επιφύλαξης ορίζεται ο μισθός εκείνος κάτω από τον οποίο ένα άτομο δεν είναι διατεθειμένο να προσφέρει την εργασία του

■ Το Δεκέμβριο του 2012 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκπόνησε μία δέσμη μέτρων „Πακέτο για την Απασχόληση των Νέων“ (*Youth Employment Package*), το οποίο προβλέπει την „Εγγύηση για τη Νεολαία“ (*Youth Guarantee*) όπως και τη δημιουργία μιας „Ευρωπαϊκής Συμμαχίας για τη Μαθητεία“ (*European Alliance for Apprenticeship*), με σκοπό τη διάδοση του δυαδικού συστήματος σε όλη την Ευρώπη.

■ Τον Φεβρουάριο του 2013 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ψήφισε την „Πρωτοβουλία για την Απασχόληση των Νέων“ (*Youth Employment Initiative*), η οποία θα χρηματοδοτηθεί με συνολικά έξι δισεκατομμύρια ευρώ για τη χρονική περίοδο 2014 έως 2020.

■ Τον Απρίλιο του 2013 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέδωσε μια „Σύσταση για την θέσπιση εγγυήσεων για τη νεολαία“ (*Council recommendation on establishing a Youth Guarantee*) και

■ Τον Ιούλιο του 2013 δημιουργήθηκε η „Ευρωπαϊκή Συμμαχία για τη Μαθητεία“ (*European Alliance for Apprenticeships*).

Τι ακριβώς προβλέπουν οι εν λόγω πρωτοβουλίες;

Η „Ευρωπαϊκή Συμμαχία για τη Μαθητεία“ στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας και της προσφοράς θέσεων μαθητείας σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και στην αλλαγή αντιλήψεων των διαφόρων φορέων έναντι αυτής της μορφής εκπαίδευσης. Η θέσπιση ή προαγωγή δυαδικών δομών στα συστήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης μπορεί να συμβάλει, μεταξύ άλλων, στον καλύτερο συντονισμό μεταξύ της ζήτησης από πλευράς οικονομίας και της προσφοράς του εκπαιδευτικού συστήματος. Υπό αυτήν την έννοια μπορεί να συνεισφέρει μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα σε διαρθρωτικό επίπεδο στη μείωση της ανεργίας των νέων. Δεν ενδείκνυται όμως για τον περιορισμό της ανεργίας βραχυπρόθεσμα.

Η ευρωπαϊκή „Εγγύηση για τη Νεολαία“ είναι μια πολιτική δήλωση προθέσεων για την κοινωνική διάσταση της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχειρεί με αυτήν να αποδείξει ότι είναι σε θέση να αναγνωρίσει τα επείγοντα κοινωνικά προβλήματα και να τα αντιμετωπίσει παρακινώντας τα κράτη μέλη να αναλάβουν άμεση δράση.

Η „Εγγύηση για τη Νεολαία“ προβλέπει τα εξής: Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να προσφέρουν σε όλους τους νέους μέχρι την ηλικία των 25 ετών, εντός τεσσάρων μηνών από τη στιγμή που θα μείνουν άνεργοι ή θα ολοκληρώσουν την εκπαίδευσή τους, μια αξιόλογη θέση εργασίας, μία θέση επαγγελματικής εκπαίδευσης, πρακτικής άσκησης ή μαθητείας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ορίζει δηλαδή ένα πλαίσιο, αφήνοντας ωστόσο στα κράτη μέλη αρκετή ελευθερία δράσης ώστε να μπορέσουν να λάβουν υπόψη κατά την ε-φαρμογή της Εγγύησης για τη Νεολαία τις ιδιαιτερότητες και συνθήκες της εκάστοτε περιφέρειας. Και αυτό είναι σωστό διότι οι συνθήκες στα μεμονωμένα κράτη μέλη διαφέρουν πολύ. Η κατάσταση στην αγορά εργασίας μπορεί να είναι ευνοϊκή ή δραματική, η οικονομία μπορεί να έχει πληγεί λιγότερο ή περισσότερο από την ύφεση, η αγορά εργασίας μπορεί να είναι λίγο έως πολύ κατακερματισμένη, λιγότερο ή περισσότερο ρυθμισμένη, οι εκπαιδευτικές παραδόσεις μπορεί να διαφέρουν, ο κοινωνικός διάλογος μπορεί να είναι λιγότερο ή περισσότερο καλλιεργημένος, η συμμετοχή των οικονομικών φορέων να είναι λιγότερο ή περισσότερο σημαντική, το κράτος πρόνοιας να είναι λιγότερο ή περισσότερο αναπτυγμένο κλπ.

Όλοι αυτοί οι παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή της Εγγύησης για τη Νεολαία στα κράτη μέλη και προσδιορίζουν εν μέρει την επιτυχία ή αποτυχία της. Με απλά λόγια θα μπορούσαμε να το διατυπώσουμε ως εξής: Ένα κράτος έχει να αντιμετωπίσει μια εντελώς διαφορετική κατάσταση αν θα πρέπει να βρει κατάλληλα μέτρα ένταξης στην αγορά εργασίας για κάθε δεύτερο ή για κάθε δωδέκατο νέο.

Παρά τις προβληματικές πτυχές που συνδέονται με την εφαρμογή της Εγγύησης για τη Νεολαία (ανεπαρκής χρηματοδότηση, ελλιπής ποιότητα κατά την προσφορά θέσεων εργασίας ή μαθητείας, μη ικανοποιητική εμπλοκή των οργανώσεων νέων και των κοινωνικών εταίρων, θεσμική δυσκινησία των δομών και διαδικασιών στη δημόσια διοίκηση κλπ.), αυτή αποτελεί μια ευκαιρία για την Ελλάδα για την αντιμετώπιση χρόνιων διαρθρωτικών και οικονομικών προβλημάτων που συνδέονται με τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία. Η επιτυχής υλοποίησή της συνδέεται όμως με μια σειρά από όρους και προϋποθέσεις (πρβλ. Cholezas 2013).

4. Τι είδους πολιτικά μέτρα απαιτούνται για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων;

Για την καταπολέμηση της ανεργίας των νέων απαιτείται ανάληψη δράσης ταυτόχρονα σε τρία πεδία άσκησης πολιτικής: στην εκπαίδευση, στην απασχόληση και στην οικονομία. Συνεπακόλουθα ενδείκνυται και τρία είδη πολιτικών μέτρων: μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής, μέτρα πολιτικών για την αγορά εργασίας και μέτρα οικονομικής πολιτικής.

Τα μέτρα εκπαιδευτικής πολιτικής θα πρέπει να στοχεύουν σε (πρβλ. Ioannidou/Stavrou 2013):

- 1) περισσότερο ευέλικτη οργάνωση της μετάβασης από το σχολείο στην εργασία,
- 2) ισχυρότερη παρουσία δυαδικών δομών (μάθησης βασισμένης στην εργασία) στην επαγγελματική εκπαίδευση,
- 3) καλύτερη διασύνδεση του συστήματος (επαγγελματικής) εκπαίδευσης με τις απαιτήσεις της οικονομίας και της αγοράς εργασίας,
- 4) δυνατότητα διαπερατότητας μεταξύ των διαφόρων μορφών εκπαίδευσης,
- 5) αύξηση της ελκυστικότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης σε σύγκριση με την πανεπιστημιακή εκπαίδευση,
- 6) και τέλος, καλύτερη συμβουλευτική και ενημέρωση για τον επαγγελματικό προσανατολισμό.

Σε ό,τι αφορά τα μέτρα πολιτικής που αφορούν στην αγορά εργασίας μπορούν να αναφερθούν επιγραμματικά άλλα έξι σημεία:

- 1) προώθηση βιώσιμης απασχόλησης των νέων με επιδότηση των επιχειρήσεων,
- 2) ενίσχυση μέτρων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας με τη μορφή μάθησης βασισμένης στην εργασία,
- 3) ενεργοποίηση των νέων και προώθηση της

αυτοαπασχόλησης και της σύστασης επιχειρήσεων από νέους ανθρώπους,

4) βελτίωση των υπηρεσιών αντιστοίχισης της προσφοράς με τη ζήτηση εργασίας, (matching policies) ειδικά για τους νέους, από τον Οργανισμό Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού,

5) αποτελεσματικότερη δικτύωση των διαφόρων φορέων, όπως των Κέντρων Προώθησης στην Απασχόληση, των Δομών Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας των ΑΕΙ, των υπηρεσιών κοινωνικής μέριμνας νέων, των σχολείων, των Κέντρων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού.

6) προαγωγή της εργασιακής κινητικότητας σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Σε τελική ανάλυση όμως, πιο σημαντικά είναι *τα μέτρα οικονομικής πολιτικής*, αυτά που μπορούν να μειώσουν την ανεργία των νέων στην Ευρώπη με βιώσιμο τρόπο.

Η αποτελεσματικότητα των μέτρων εκπαιδευτικής πολιτικής ή των πολιτικών απασχόλησης εξαρτάται εν τέλει πάντοτε από το οικονομικό περιβάλλον, στο οποίο αυτά εφαρμόζονται. Παρ' όλες τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες και τις πολιτικές δηλώσεις προθέσεων οι νέοι θα έχουν βιώσιμη προοπτική απασχόλησης μόνο αν προσφέρονται επαρκείς και καλής ποιότητας θέσεις εργασίας.

Όσο στην πραγματική οικονομία δεν δημιουργούνται θέσεις εργασίας, όλα τα άλλα μέτρα, υποστηρικτικά, ενισχυτικά ή και μακροπρόθεσμα διαρθρωτικά, δεν επαρκούν για την επίλυση του προβλήματος. Τα κονδύλια από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) καθώς και αυτά που θα διατεθούν στην Ελλάδα για την υλοποίηση της Εγγύησης για τη Νεολαία - συνολικά 240 εκατομμύρια ευρώ - μπορούν ως έναν βαθμό μόνο να συμβάλουν βραχυπρόθεσμα στη δημιουργία θέσεων εργασίας και να επιτρέψουν προσωρινά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας. Όσο το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον δεν σταθεροποιείται και παραγωγικές επενδύσεις δεν πραγματοποιούνται, δεν πρόκειται να αλλάξει κάτι σε σχέση με την προβληματική αυτή κατάσταση.

Η ενίσχυση της απασχόλησης και της απασχόλησης των νέων δεν είναι δυνατή με μονόπλευρες πολιτικές και μέτρα λιτότητας, διότι αυτά αναστέλλουν τις δυνατότητες κίνησης και διεύρυνσης της οικονομίας. Η πολιτική αυστηρής λιτότητας, που υιοθετήθηκε μέχρι σήμερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στάθηκε η αιτία μαζικής απώλειας θέσεων εργασίας και πολύ σημαντικών μειώσεων εισοδήματος, σε μια σειρά χωρών που επλήγησαν ιδιαίτερα από την κρίση. Συνέπειες αυτού είναι η επιδείνωση της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης και μια εκ νέου αύξηση της ούτως ή άλλως υψηλής ανεργίας. Γι' αυτό έχει θεμελιώδη σημασία να υπάρξει συνεργασία μεταξύ του δημόσιου, κοινωνικού και ιδιωτικού τομέα και να δημιουργηθούν μέσω δημόσιων και ιδιωτικών επενδυτικών προγραμμάτων αξιολογες και βιώσιμες θέσεις εργασίας. Μόνο η επιστροφή σε πορεία ανάπτυξης θα οδηγήσει σε σημαντική αύξηση της απασχόλησης. Προϋποθέσεις γι' αυτό είναι: Η αύξηση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης, η προώθηση καινοτόμων έργων και νεοφυών επιχειρήσεων σε οικονομικά ισχυρούς ή αναπτυσσόμενους κλάδους (μεταξύ άλλων νανοτεχνολογία, φαρμακευτική, υδατοκαλλιέργειες, διαχείριση αποβλήτων ή ανανεώσιμες πηγές ενέργειας), καλύτερη διασύνδεση του συστήματος (επαγγελματικής) εκπαίδευσης με τις απαιτήσεις της οικονομίας και της αγοράς εργασίας, υπέρβαση του πελατειακού συστήματος κατά την πλήρωση κενών θέσεων εργασίας, όπως και υλοποίηση ενός μακροπρόθεσμου οικονομικού και επενδυτικού προγράμματος. Σε όλους αυτούς τους τομείς απαιτείται επείγοντως πολιτική δράση.

Παράλληλα, υπάρχουν ενδείξεις ότι οι νέοι, μην προσδοκώντας πλέον κάτι από το κράτος, τον μεγάλο ασθενή, δραστηριοποιούνται οι ίδιοι για να μπορέσουν να βγουν από το λαβύρινθο της κρίσης. Όλο και περισσότεροι νέοι στην Ελλάδα επιδεικνύουν επιχειρηματικό θάρρος και συστήνουν νεοφυείς επιχειρήσεις, που επεκτείνονται στο εξωτερικό και χαίρουν διεθνούς αναγνώρισης. Δημιουργούν δίκτυα ανταλλάσσοντας εμπειρίες και προσφέροντας υπηρεσίες συμβουλευτικής σε συνομήλικούς τους. Συμμετέχουν σε κοινωνικά και περιβαλλοντικά έργα, σε δράσεις προστασίας της εγχώριας πανίδας και της πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσω των οποίων αποκτούν εξειδικευμένες γνώσεις αλλά και γενικές δεξιότητες. Αρκετοί νέοι συμμετέχουν σε ευρωπαϊκά προγράμματα κινητικότητας, συλλέγουν εμπειρίες στο εξωτερικό, αποκτούν γνώσεις ξένων

γλωσσών και διαπολιτισμικές δεξιότητες. Και ορισμένοι μεταναστεύουν αναζητώντας θέσεις εργασίας υψηλών προσόντων και ελκυστικές συνθήκες εργασίας στο εξωτερικό, εφόσον η ελληνική αγορά εργασίας δεν προσφέρει τέτοιες θέσεις. Όλοι αυτοί - και καθένας από αυτούς με το δικό του τρόπο και από τη δική του θέση - θα υφάνουν μόνοι τους και θα πάρουν στα χέρια τους το νήμα που θα οδηγήσει τους ίδιους - και τη χώρα - έξω από το λαβύρινθο της κρίσης.

5. Και τι θα συμβεί, εάν δε συμβεί κάτι;

Ο κοινωνιολόγος και φιλόσοφος Oskar Negt έγραψε στο βιβλίο του που εκδόθηκε το 2010 με τίτλο „Ο πολιτικός άνθρωπος“ για τις επιπτώσεις της ανεργίας:

»Η ανεργία είναι μια πράξη βίας, μια επίθεση κατά της σωματικής και ψυχοπνευματικής ακεραιότητας, κατά της ακεραιότητας του ανθρώπου που πλήττεται από αυτή. Σημαίνει υπεξαίρεση και αφαίρεση εκείνων των ικανοτήτων και ιδιοτήτων που αποκτήθηκαν μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο και στη μαθητεία κατά τη διάρκεια μιας κοπιαστικής και χρονοβόρας εκπαιδευτικής διαδικασίας και που κινδυνεύουν να ρημάξουν ξεκομμένες από τις κοινωνικές ευκαιρίες απασχόλησης.« (Negt 2010: 166)

Όμως οι επιπτώσεις της ανεργίας δεν είναι δραματικές μόνο σε ατομικό επίπεδο. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας των νέων εγκυμονεί σοβαρούς κινδύνους και για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες και τη συνοχή τους: απώλεια εμπιστοσύνης στους δημοκρατικούς θεσμούς και απογοήτευση από την πολιτική οδηγούν σε αύξηση της παραβατικότητας, της εγκληματικότητας, στην άνοδο λαϊκιστικών, αντιευρωπαϊκών, μέχρι και φασιστικών κινημάτων. Αρκεί μια ματιά στα αποτελέσματα των τελευταίων ευρωεκλογών για να διαπιστώσουμε τη συγκεκριμένη τάση.

Βιβλιογραφία

- Cedefop (2014a):** *Vocational Education and Training in Greece. Short Description.* Luxembourg. Publications Office of the European Union
- Cedefop (2014β):** *Qualifikationsungleichgewichte: Da steckt mehr dahinter! Kurzbericht;* http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/9087_de.pdf (πρόσβαση στις 20.5.2014)
- Cholezas, Ioannis (2013):** *Youth Guarantee in Times of Austerity: The Greek Case.* International Policy Analysis. Friedrich-Ebert-Stiftung; <http://library.fes.de/pdf-files/id/10316-20131118.pdf> (πρόσβαση στις 3.10.2014)
- Dietrich, Hans (2012):** *Youth Unemployment in Europe: Theoretical Considerations and Empirical Findings.* International Policy Analysis. Friedrich-Ebert-Stiftung; <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/09227.pdf> (πρόσβαση στις 3.10.2014)
- Ευστράτογλου Α. (2014):** *Πρόγραμμα συνδικαλιστικής επιμόρφωσης.* Εκπαιδευτικό Υλικό. Αθήνα, Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ.
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2012):** *NEETs Young People not in Employment, Education or Training: Characteristics, Costs and Policy Responses in Europe*
- Eurostat (2014):** *News Release. Euroindicators. Euroarea Unemployment Rate.* 31 January 2014; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-31012014-AP/EN/3-31012014-AP-EN.PDF (πρόσβαση στις 23.5.2014)
- Ioannidou, Alexandra/Stavrou, Stavros (2013):** *Reformperspektiven der Berufsbildung in Griechenland.* International Policy Analysis. Friedrich-Ebert-Stiftung. <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/10251.pdf> (πρόσβαση στις 23.5.2014)
- ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ (2013):** *Κατάρτιση, Απασχόληση, Εκπαιδευτική Πολιτική. Διερεύνηση της σύνδεσης της επαγγελματικής κατάρτισης με την απασχόληση.* Επιμέλεια: Νίκος Φωτόπουλος. Αθήνα.
- Malkoutzis, Nikos (2011):** *Young Greeks and the Crisis: The Danger of Losing a Generation.* International Policy Analysis. Friedrich-Ebert-Stiftung; <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/08465.pdf> (πρόσβαση στις 23.5.2014)
- Matsaganis, Manos (2013):** *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses.* Studie. Friedrich-Ebert-Stiftung; <http://library.fes.de/pdf-files/id/10314.pdf> (πρόσβαση στις 30.5.2014)
- Negt, Oskar (2010):** *Der Politische Mensch – Demokratie als Lebensform,* Göttingen
- Sotiropoulos, Dimitris (2014):** *The Social Situation of Greece under the Crisis. Basic Socio-Economic Data for Greece, 2013.* Friedrich-Ebert-Stiftung. Studie; <http://library.fes.de/pdf-files/id/10743.pdf> (πρόσβαση στις 3.10.2014)

Ο Συντάκτης

Η **Αλεξάνδρα Ιωαννίδου** είναι Διδάκτορας των Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Eberhards Karls Universität Tübingen και επικεφαλής της Ομάδας Εργασίας «Εκπαίδευση και Απασχόληση» του Ιδρύματος Friedrich Ebert στην Αθήνα.

Imprint

Friedrich-Ebert-Stiftung
Department of Western Europe / North America
Hiroshimastraße 28 | 10785 Berlin | Germany

Responsible:
Anne Seyfferth
Head of the Department of Western Europe / North America

Phone: +49-30-269-35-7736 | Fax: +49-30-269-35-9249
www.fes.de/international/wil

Email:
FES-WENA@fes.de

Το παράρτημα του FES στην Αθήνα

Από το Μάιο του 2012 το FES διαθέτει και πάλι παράρτημα στην Αθήνα. Στους στόχους του συμπεριλαμβάνονται η προώθηση των ελληνο-γερμανικών σχέσεων, η εμβάθυνση του δεσμού της Ελλάδας με την Ευρώπη και η ενίσχυση του διαλόγου μεταξύ των προοδευτικών δυνάμεων των δύο κρατών.

Οι εναλλακτικές οικονομικοπολιτικές προτάσεις στην πολιτική λιτότητας, οι στρατηγικές για τη μείωση της ανεργίας των νέων, η ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την καταπολέμηση του ακροδεξιού εξτρεμισμού και της ξενοφοβίας, οι δυνατότητες προώθησης των Ανανεώσιμων Μορφών Ενέργειας και η στήριξη του εκσυγχρονισμού της πολιτικής και της διοίκησης είναι μερικά από τα θέματα στα οποία το FES δίνει ιδιαίτερη προσοχή στο πλαίσιο αυτού του διαλόγου.

Το Ίδρυμα συμβάλλει στο συνεχή διάλογο μεταξύ των κέντρων λήψης αποφάσεων και της κοινωνίας των πολιτών, των συνδικάτων, της επιστήμης και των ΜΜΕ στην Ελλάδα.

Για περισσότερες πληροφορίες επισκεφθείτε τη διεύθυνση www.fes-athens.org

The views expressed in this publication are not necessarily those of the Friedrich-Ebert-Stiftung or the organizations for which the author works.

This publication is printed on paper from sustainable forestry.

ISBN 978-618-81633-0-0